Repertoriul jurisprudenței

HOTĂRÂREA CURȚII (Marea Cameră)

27 iunie 2017 *

„Trimitere preliminară — Ajutoare de stat — Articolul 107 alineatul (1) TFUE — Noțiunea «ajutor de stat» — Noțiunile «întreprindere» și «activitate economică» — Alte condiții de aplicare a articolului 107 alineatul (1) TFUE — Articolul 108 alineatele (1) și (3) TFUE — Noțiunile «ajutoare existente» și «ajutoare noi» — Acordul din 3 ianuarie 1979 încheiat între Regatul Spaniei și Sfântul Scaun — Impozit pe construcții, pe instalații și pe lucrări — Scutire în beneficiul imobilelor Bisericii Catolice”

În cauza C-74/16,

având ca obiect o cerere de decizie preliminară formulată în temeiul articolului 267 TFUE de Juzgado de lo Contencioso-Administrativo nº 4 de Madrid (Tribunalul de Contencios Administrativ nr. 4 din Madrid, Spania), prin decizia din 26 ianuarie 2016, primită de Curte la 10 februarie 2016, în procedura

Congregación de Escuelas Pías Provincia Betania

împotriva

Ayuntamiento de Getafe,

CURTEA (Marea Cameră),

compusă din domnul K. Lenaerts, președinte, domnul A. Tizzano, vicepreședinte, domnii M. Ilešič, L. Bay Larsen, T. von Danwitz și E. Juhász, doamnele M. Berger și A. Prechal, domnii M. Vilaras și E. Regan, președinți de cameră, și domnii A. Rosas, A. Arabadjiev (raportor), M. Safjan, D. Šváby și E. Jarašiūnas, judecători,

avocat general: doamna J. Kokott,

grefier: doamna M. Ferreira, administrator principal,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 10 ianuarie 2017,

luând în considerare observațiile prezentate:

— pentru Congregación de Escuelas Pías Provincia Betania, de M. Muñoz Pérez și de A. Fanjul Guerricaechevarría, abogados;

— pentru Ayuntamiento de Getafe, de L. López Díez, abogada;

— pentru guvernul spaniol, de M. A. Sampol Pucurull și de A. Rubio González, în calitate de agenți;

— pentru Comisia Europeană, de G. Luengo, de P. Němečková și de F. Tomat, în calitate de agenți,

* Limba de procedură: spaniola.

după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 16 februarie 2017,

pronunță prezenta

Hotărâre

1 Cererea de decizie preliminară privește interpretarea articolului 107 alineatul (1) TFUE.

2 Această cerere a fost formulată în cadrul unui litigiu între Congregación de Escuelas Pías Provincia Betania (Comunidad de Casa de Escuelas Pías de Getafe, PP. Escolapios) [Congregația Școlilor Pioase din Provincia Betania (Comunitatea Caselor Școlilor Pioase din Getafe, Frații Piariști), denumită în continuare „congregația”], pe de o parte, și ayuntamiento de Getafe (Municipalitatea din Getafe, Spania, denumită în continuare „municipalitatea”), pe de altă parte, în legătură cu respingerea de către aceasta din urmă a cererii congregației care urmărea obținerea rambursării unei sume pe care o plătise cu titlu de impozit pe construcții, pe instalații și pe lucrări (denumit în continuare „ICIO”).

Cadrul juridic

Dreptul internațional

3 Articolul IV din Acordul cu privire la chestiuni economice, încheiat între statul spaniol și Sfântul Scaun la 3 ianuarie 1979 (denumit în continuare „Acordul din 3 ianuarie 1979”), prevede:

„1. Sfântul Scaun, Conferința Episcopală, diocezele, parohiile și alte circumscripții teritoriale, congregațiile și ordinele religioase și institutele de viață consacrată, provinciile și casele lor vor beneficia, de drept, de următoarele scutiri:

[…]

B) scutire totală și permanentă de impozite reale sau pe produs, pe venit și pe patrimoniu.

Această scutire nu se aplică veniturilor provenite din exercitarea de activități economice, nici celor rezultate din patrimoniul lor, atunci când folosința acestora a fost cedată, nici câștigurilor de capital, nici veniturilor supuse reținerii la sursă cu titlu de impozit pe venit.

[…]”

4 Conform articolului VI din acest acord:

„Sfântul Scaun și guvernul spaniol se vor strădui să soluționeze de comun acord ambiguitățile și dificultățile care ar putea rezulta din interpretarea sau din aplicarea articolelor prezentului acord, inspirându-se din principiile pe care le consacră acesta.”

Dreptul spaniol

5 ICIO este un impozit municipal care a fost stabilit prin Ley 39/1988 reguladora de las Haciendas Locales (Legea 39/1988 de reglementare a finanțelor locale) din 28 decembrie 1988 (BOE nr. 313 din 30 decembrie 1988, p. 36636). La momentul faptelor din litigiul principal, acesta era reglementat de articolele 100-103 din Real Decreto Legislativo 2/2004, por el que se aprueba el texto refundido de la

Ley Reguladora de las Haciendas Locales (Decretul regal legislativ 2/2004 prin care se aprobă textul reformat al Legii de reglementare a finanțelor locale) din 5 martie 2004 (BOE nr. 59 din 9 martie 2004, p. 10284, denumit în continuare „textul reformat al Legii de reglementare a finanțelor locale”).

6 Potrivit articolului 100 alineatul 1 din textul reformat al Legii de reglementare a finanțelor locale:

„[ICIO] este un impozit indirect al cărui fapt generator este realizarea, pe teritoriul municipal, a oricărei construcții, instalații sau lucrări supuse obținerii unui permis de construcție, indiferent dacă acesta a fost sau nu a fost obținut, sau prezentării unei declarații pe propria răspundere sau a unei informări prealabile, dacă dispensa de permis sau de control intră în competența autorității municipale care impune taxa.”

7 Conform articolului 101 alineatul 1 din acest text:

„Sunt supuse acestui impozit în calitate de contribuabili persoanele fizice, persoanele juridice sau entitățile […] care sunt beneficiare ale construcției, ale instalației sau ale lucrării, indiferent dacă este sau nu este vorba despre proprietarii imobilului asupra căruia se realizează lucrările.

În sensul paragrafului precedent, este considerat beneficiar al construcției, al instalației sau al lucrării cel care suportă cheltuielile sau costul de realizare.”

8 Prin Orden por la que se aclara la inclusión del Impuesto sobre Construcciones, Instalaciones y Obras en la letra B) del apartado l del articulo IV del Acuerdo entre el Estado Español y la Santa Sede sobre Asuntos Económicos, de 3 de enero de 1979 [Ordinul prin care se precizează includerea impozitului pe construcții, pe instalații și pe lucrări în articolul IV alineatul 1 litera B) din Acordul cu privire la chestiuni economice, încheiat între statul spaniol și Sfântul Scaun la 3 ianuarie 1979] din 5 iunie 2001 (BOE nr. 144 din 16 iunie 2001, p. 21427, denumit în continuare „Ordinul din 5 iunie 2001”), Ministerul Finanțelor spaniol precizează, la primul punct din dispozitivul acestui ordin, că ICIO „face parte dintre impozitele reale sau asupra producției prevăzute la articolul IV alineatul 1 litera B) din Acordul din 3 ianuarie 1979” și, la al doilea punct din acest dispozitiv, că „Sfântul Scaun, Conferința Episcopală, diocezele, parohiile și alte circumscripții teritoriale, congregațiile și ordinele religioase și institutele de viață consacrată și provinciile și casele lor beneficiază de o scutire totală și permanentă de [ICIO]”.

9 Astfel cum precizează instanța de trimitere, ordinul respectiv a recunoscut, în favoarea Bisericii Catolice, o scutire totală de ICIO în legătură cu imobilele deținute de aceasta, indiferent de natura activităților cărora le erau destinate.

10 Orden EHA/2814/2009 por la que se modifica la Orden de 5 de junio de 2001, por la que se aclara la inclusión del Impuesto sobre Construcciones, Instalaciones y Obras en la letra B) del apartado 1 del artículo IV del Acuerdo entre el Estado Español y la Santa Sede sobre asuntos económicos, de 3 de enero de 1979 [Ordinul EHA/2814/2009 de modificare a Ordinului din 5 iunie 2001 prin care se precizează includerea impozitului pe construcții, pe instalații și pe lucrări în articolul IV alineatul 1 litera B) din Acordul cu privire la chestiuni economice, încheiat între statul spaniol și Sfântul Scaun la 3 ianuarie 1979] din 15 octombrie 2009 (BOE nr. 254 din 21 octombrie 2009, p. 88046, denumit în continuare „Ordinul din 15 octombrie 2009”) a înlocuit al doilea punct din dispozitivul Ordinului din 5 iunie 2001 cu următorul text:

„Sfântul Scaun, Conferința Episcopală, diocezele, parohiile și alte circumscripții teritoriale, congregațiile și ordinele religioase și institutele de viață consacrată, provinciile și casele lor beneficiază de o scutire totală și permanentă de [ICIO] pentru toate imobilele care sunt scutite de contribuția teritorială urbană (în prezent, impozitul pe bunurile imobiliare).”

11 Astfel cum reiese din indicațiile furnizate de instanța de trimitere, din această modificare rezulta că Biserica Catolică beneficia de o scutire de ICIO care se aplica numai imobilelor destinate unor scopuri exclusiv religioase.

12 Instanța de trimitere precizează că Ordinul din 15 octombrie 2009 a fost anulat printr-un Ordin din 9 decembrie 2013 al secției de contencios administrativ a Audiencia Nacional (Curtea Națională, Spania) și că această anulare a fost confirmată printr-o hotărâre din 19 noiembrie 2014 a secției de contencios administrativ a Tribunal Supremo (Curtea Supremă, Spania), în special pentru motivul că acest ordin reducea întinderea scutirii prevăzute la articolul IV alineatul 1 litera B) din Acordul din 3 ianuarie 1979.

Litigiul principal și întrebarea preliminară

13 Congregația este înscrisă în registrul entităților religioase administrat de Ministerul Justiției spaniol și beneficiază de Acordul din 3 ianuarie 1979. Ea este proprietara unui ansamblu de clădiri, situate la Getafe, în incinta cărora se află școala „La Inmaculada” pe care o gestionează.

14 La 4 martie 2011, congregația a solicitat un permis pentru transformarea și extinderea clădirii care adăpostește sala de conferințe a școlii menționate, destinată în special organizării de reuniuni, de cursuri și de conferințe, în vederea dotării sale cu 450 de locuri pe scaune. Permisul menționat a fost acordat la 28 aprilie 2011, congregația plătind ICIO într-un cuantum de 23 730,41 euro.

15 Ulterior, congregația a formulat o cerere de rambursare a acestei sume, considerând că este scutită de plata acestui impozit în temeiul Ordinului din 5 iunie 2001, care pune în aplicare articolul IV alineatul 1 litera B) din Acordul din 3 ianuarie 1979.

16 Această cerere a fost respinsă prin decizia din 6 noiembrie 2013 a Órgano de Gestión Tributaria (Biroul de Administrație Fiscală) al municipalității, întrucât acesta a considerat că scutirea menționată nu era aplicabilă, dat fiind că era solicitată pentru o activitate a Bisericii Catolice lipsită de finalitate religioasă.

17 Congregația contestă această decizie, confirmată în instanța de retractare, în cadrul acțiunii formulate la instanța de trimitere, arătând că suma plătită cu titlu de ICIO nu era datorată, articolul IV alineatul 1 litera B) din Acordul din 3 ianuarie 1979 trebuind să fie interpretat în sensul că o scutește de acest impozit indiferent de destinația bunului imobil care constituie baza de calcul al impozitului menționat.

18 Municipalitatea răspunde că, în temeiul Ordinului din 15 octombrie 2009, scutirea de ICIO se aplică numai imobilelor scutite de impozitul pe bunurile imobile ca urmare a faptului că sunt destinate finalităților religioase ale Bisericii Catolice și că, în lipsa unei asemenea limitări, având în vedere amploarea desfășurării de activități economice de către această biserică (gestionarea de școli, de spitale etc.), o asemenea scutire s-ar putea dovedi incompatibilă cu dispozițiile dreptului Uniunii în materie de ajutoare de stat.

19 Instanța de trimitere arată că, deși chestiunea conformității cu dreptul Uniunii a scutirii de ICIO de care beneficiază Biserica Catolică nu a mai fost ridicată vreodată în fața instanțelor spaniole, Comisia Europeană a fost totuși sesizată cu aceasta, însă nu a adoptat o poziție definitivă pe această temă. Această instanță precizează, în această privință, că scutirea menționată nu este limitată, contrar a ceea ce ar fi considerat această instituție, la instalațiile, la construcțiile și la lucrările care aparțin Bisericii Catolice și sunt destinate unor scopuri exclusiv religioase.

20 Făcând de asemenea trimitere la punctele 19-23 din Hotărârea din 9 octombrie 2014, Ministerio de Defensa și Navantia (C-522/13, EU:C:2014:2262), instanța de trimitere ridică problema dacă scutirea de ICIO de care beneficiază Biserica Catolică, chiar și atunci când destinația imobilului vizat de această măsură corespunde desfășurării unei activități economice de către aceasta, ar putea constitui un ajutor de stat, în sensul articolului 107 alineatul (1) TFUE.

21 În aceste condiții, Juzgado de lo Contencioso-Administrativo nº 4 de Madrid (Tribunalul de Contencios Administrativ nr. 4 din Madrid) a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarea întrebare preliminară:

„Scutirea Bisericii Catolice de la plata [ICIO] cu privire la construcțiile, la instalațiile și la lucrările efectuate asupra unor imobile destinate desfășurării de activități economice care nu au scop strict religios este contrară articolului 107 alineatul (1) TFUE?”

Cu privire la întrebarea preliminară

Cu privire la admisibilitatea cererii de decizie preliminară

22 Guvernul spaniol contestă admisibilitatea cererii de decizie preliminară. Potrivit acestui guvern, pe de o parte, întrebarea preliminară este ipotetică, în măsura în care, fără să stabilească o legătură cu realitatea sau cu obiectul litigiului principal, aceasta urmărește obținerea unui aviz consultativ general privind scutirea de ICIO de care beneficiază Biserica Catolică în privința schemei de ajutoare de stat.

23 Pe de altă parte, cererea de decizie preliminară ar prezenta lacune grave în ceea ce privește descrierea elementelor de fapt și de drept necesare pentru a permite Curții să răspundă în mod util la întrebarea adresată. Decizia de trimitere nu ar conține nicio descriere a activității desfășurate de congregație, în special în cadrul imobilului vizat de scutirea fiscală în discuție în litigiul principal, și nici a structurii și a organizării sale economice. Instanța de trimitere ar fi omis, în plus, să indice motivele exacte care au determinat-o să considere necesar să adreseze întrebarea preliminară.

24 În această privință, trebuie amintit că, potrivit unei jurisprudențe constante a Curții, în cadrul cooperării dintre aceasta din urmă și instanțele naționale, instituită prin articolul 267 TFUE, numai instanța națională care este sesizată cu soluționarea litigiului și care trebuie să își asume răspunderea pentru hotărârea judecătorească ce urmează a fi pronunțată are competența să aprecieze, luând în considerare particularitățile cauzei, atât necesitatea unei decizii preliminare pentru a fi în măsură să pronunțe propria hotărâre, cât și pertinența întrebărilor pe care le adresează Curții. În consecință, în cazul în care întrebările adresate privesc interpretarea dreptului Uniunii, Curtea este, în principiu, obligată să se pronunțe (Hotărârea din 21 decembrie 2016, Vervloet și alții, C-76/15, EU:C:2016:975, punctul 56 și jurisprudența citată).

25 Rezultă că întrebările privind dreptul Uniunii beneficiază de o prezumție de pertinență. Curtea poate refuza să se pronunțe asupra unei întrebări preliminare adresate de o instanță națională numai dacă este evident că interpretarea solicitată a dreptului Uniunii nu are nicio legătură cu realitatea sau cu obiectul litigiului principal, atunci când problema este de natură ipotetică sau atunci când Curtea nu dispune de elementele de fapt și de drept necesare pentru a răspunde în mod util la întrebările care i-au fost adresate (Hotărârea din 21 decembrie 2016, Vervloet și alții, C-76/15, EU:C:2016:975, punctul 57).

26 În această din urmă privință, trebuie amintit că necesitatea de a ajunge la o interpretare a dreptului Uniunii care să îi fie utilă instanței naționale impune definirea de către aceasta din urmă a cadrului factual și normativ în care se încadrează întrebările adresate sau cel puțin explicarea ipotezelor de fapt

pe care se întemeiază aceste întrebări. Aceste cerințe sunt aplicabile în special în domeniul concurenței, care se caracterizează prin situații complexe de fapt și de drept (Hotărârea din 21 noiembrie 2013, Deutsche Lufthansa, C-284/12, EU:C:2013:755, punctul 20).

27 Potrivit jurisprudenței Curții, instanța de trimitere trebuie de asemenea să indice motivele exacte care au determinat-o să ridice problema interpretării dreptului Uniunii și să considere necesar să adreseze Curții întrebări preliminare (Hotărârea din 21 noiembrie 2013, Deutsche Lufthansa, C-284/12, EU:C:2013:755, punctul 21).

28 În speță, mai întâi, din decizia de trimitere rezultă că instanța de trimitere este sesizată în special cu problema dacă articolul 107 TFUE se opune posibilității oferite congregației de a beneficia, în temeiul Ordinului din 5 iunie 2001, care pune în aplicare articolul IV alineatul 1 litera B) din Acordul din 3 ianuarie 1979, de scutirea fiscală în discuție în litigiul principal.

29 Din această decizie rezultă că instanța de trimitere consideră că, pentru a se pronunța cu privire la acțiunea care îi este prezentată, ea trebuie să verifice conformitatea unei asemenea scutiri cu articolul 107 TFUE, din decizia menționată reieșind în mod clar îndoielile pe care le are în această privință.

30 În aceste condiții, nu este evident că interpretarea dreptului Uniunii solicitată de instanța de trimitere privește o problemă ipotetică sau nu prezintă nicio legătură cu realitatea sau cu obiectul litigiului principal.

31 Apoi, astfel cum a arătat avocatul general la punctul 25 din concluzii, decizia de trimitere prezintă dispozițiile relevante ale Acordului din 3 ianuarie 1979, ale dreptului fiscal spaniol, precum și practica administrativă și jurisprudența națională aferentă acestora, guvernul spaniol neidentificând de altfel niciun element care ar fi util înțelegerii cauzei și pe care instanța de trimitere ar fi omis să îl menționeze.

32 În sfârșit, în ceea ce privește descrierea cadrului factual, decizia de trimitere conține date suficiente pentru înțelegerea atât a întrebării preliminare, cât și a întinderii sale.

33 Este necesar, prin urmare, să se considere că decizia de trimitere conține elementele de fapt și de drept care permit Curții să furnizeze un răspuns util instanței de trimitere. Această decizie a permis de altfel persoanelor interesate, menționate la articolul 23 al doilea paragraf din Statutul Curții de Justiție a Uniunii Europene, să își prezinte observațiile, conform acestei dispoziții.

34 Rezultă că cererea de decizie preliminară este admisibilă.

Cu privire la fond

35 Prin intermediul întrebării formulate, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă o scutire fiscală precum cea în discuție în litigiul principal, de care beneficiază o congregație a Bisericii Catolice pentru lucrări realizate într-un imobil destinat desfășurării de activități lipsite de o finalitate strict religioasă, este susceptibilă să intre sub incidența interdicției prevăzute la articolul 107 alineatul (1) TFUE.

36 Cu titlu introductiv, trebuie amintit că, potrivit unei jurisprudențe constante a Curții, în cadrul procedurii de cooperare între instanțele naționale și Curte instituite la articolul 267 TFUE, este de competența acesteia din urmă să ofere instanței naționale un răspuns util care să îi permită să soluționeze litigiul cu care este sesizată. Din această perspectivă, Curtea trebuie, dacă este cazul, să reformuleze întrebările care îi sunt adresate. Împrejurarea că, pe plan formal, o instanță națională a formulat o întrebare preliminară făcând trimitere la anumite dispoziții ale dreptului Uniunii nu

împiedică Curtea să furnizeze acestei instanțe toate elementele de interpretare care pot fi utile pentru soluționarea cauzei cu care este sesizată, indiferent dacă ea s-a referit sau nu s-a referit la acestea în enunțul întrebărilor sale. În această privință, revine Curții sarcina de a extrage din ansamblul elementelor furnizate de instanța națională, și mai ales din motivarea deciziei de trimitere, elementele dreptului Uniunii care necesită o interpretare, având în vedere obiectul litigiului (Hotărârea din 15 octombrie 2015, Biovet, C-306/14, EU:C:2015:689, punctul 17 și jurisprudența citată).

37 În speță, având în vedere în special observațiile prezentate de Regatul Spaniei și de Comisie, este necesar, pentru a furniza instanței de trimitere asemenea elemente de interpretare utile, să se răspundă la întrebarea adresată nu numai în raport cu articolul 107 alineatul (1) TFUE, ci și cu articolul 108 alineatele (1) și (3) TFUE.

Cu privire la noțiunea „ajutor de stat”, în sensul articolului 107 alineatul (1) TFUE

38 Potrivit unei jurisprudențe constante a Curții, pentru calificarea drept „ajutor de stat”, în sensul articolului 107 alineatul (1) TFUE, este necesară îndeplinirea tuturor condițiilor prevăzute de această dispoziție. Astfel, în primul rând, trebuie să fie vorba despre o intervenție a statului sau prin intermediul resurselor de stat. În al doilea rând, această intervenție trebuie să fie susceptibilă să afecteze schimburile comerciale dintre statele membre. În al treilea rând, aceasta trebuie să acorde un avantaj selectiv beneficiarului său. În al patrulea rând, aceasta trebuie să denatureze sau să amenințe să denatureze concurența (Hotărârea din 21 decembrie 2016, Comisia/Hansestadt Lübeck, C-524/14 P, EU:C:2016:971, punctul 40, precum și Hotărârea din 21 decembrie 2016, Comisia/World Duty Free Group SA și alții, C-20/15 P și C-21/15 P, EU:C:2016:981, punctul 53).

39 Pe de altă parte, dreptul Uniunii în domeniul concurenței și în special interdicția prevăzută la articolul 107 alineatul (1) TFUE vizează activitățile întreprinderilor (a se vedea în acest sens Hotărârea din 23 martie 2006, Enirisorse, C-237/04, EU:C:2006:197, punctele 27 și 28, precum și Hotărârea din 5 martie 2015, Comisia și alții/Versalis și alții, C-93/13 P și C-123/13 P, EU:C:2015:150, punctul 88).

40 Rezultă că trebuie să se examineze, în speță, în primul rând, dacă congregația poate fi calificată drept „întreprindere”, în sensul articolului 107 alineatul (1) TFUE, în al doilea rând, dacă scutirea fiscală în discuție în litigiul principal urmărește acordarea unui avantaj economic selectiv congregației, în al treilea rând, dacă această măsură constituie o intervenție a statului spaniol sau prin intermediul resurselor acestui stat membru și, în sfârșit, în al patrulea rând, dacă scutirea menționată este susceptibilă să afecteze schimburile comerciale dintre statele membre și să denatureze sau să amenințe să denatureze concurența în cadrul pieței interne.

Cu privire la noțiunile „întreprindere” și „activitate economică”

41 Potrivit unei jurisprudențe constante a Curții, noțiunea „întreprindere” cuprinde, în contextul dreptului Uniunii în domeniul concurenței, orice entitate care exercită o activitate economică, independent de statutul juridic al acestei entități și de modul său de finanțare (Hotărârea din 10 ianuarie 2006, Cassa di Risparmio di Firenze și alții, C-222/04, EU:C:2006:8, punctul 107).

42 Prin urmare, caracterul public sau privat al entității care desfășoară activitatea în cauză nu poate influența aspectul dacă această entitate are sau nu are calitatea de „întreprindere”.

43 Pe de altă parte, în măsura în care activitatea în discuție poate fi calificată drept „economică”, împrejurarea că aceasta este desfășurată de o comunitate religioasă nu împiedică aplicarea normelor tratatului, printre care cele care reglementează dreptul concurenței (a se vedea în acest sens Hotărârea din 5 octombrie 1988, Steymann, 196/87, EU:C:1988:475, punctele 9 și 14).

44 Pentru a determina dacă activitățile în cauză sunt cele ale unei „întreprinderi”, în sensul dreptului Uniunii în domeniul concurenței, trebuie stabilită natura acestor activități, calificarea drept „activitate economică” trebuind să fie examinată pentru fiecare dintre diferitele activități desfășurate de aceeași entitate dată (a se vedea în acest sens Hotărârea din 24 octombrie 2002, Aéroports de Paris/Comisia, C-82/01 P, EU:C:2002:617, punctul 75, și Hotărârea din 1 iulie 2008, MOTOE, C-49/07, EU:C:2008:376, punctul 25).

45 Reprezintă o activitate economică orice activitate care constă în oferirea de bunuri sau de servicii pe o piață determinată (Hotărârea din 10 ianuarie 2006, Cassa di Risparmio di Firenze și alții, C-222/04, EU:C:2006:8, punctul 108).

46 Împrejurarea că oferta de bunuri sau de servicii este făcută fără scop lucrativ nu se opune ca entitatea care efectuează aceste operațiuni pe piață să trebuiască să fie considerată o întreprindere, în condițiile în care această ofertă se află în concurență cu aceea a altor operatori care urmăresc un scop lucrativ (Hotărârea din 1 iulie 2008, MOTOE, C-49/07, EU:C:2008:376, punctul 27).

47 Constituie servicii susceptibile să fie calificate drept „activități economice” prestațiile furnizate în mod normal în schimbul unei remunerații. Caracteristica esențială a remunerației constă în faptul că aceasta reprezintă contravaloarea economică a prestației în cauză (a se vedea prin analogie Hotărârea din 11 septembrie 2007, Schwarz și Gootjes-Schwarz, C-76/05, EU:C:2007:492, punctele 37 și 38, precum și jurisprudența citată).

48 În aceste condiții, este necesar să se considere că organizarea unor cursuri de către instituții de învățământ finanțate în cea mai mare parte din fonduri private care nu provin de la prestatorul de servicii însuși constituie servicii, scopul urmărit de aceste instituții constând, într-adevăr, în oferirea unui serviciu în schimbul unei remunerații (a se vedea prin analogie Hotărârea din 11 septembrie 2007, Schwarz și Gootjes-Schwarz, C-76/05, EU:C:2007:492, punctul 40, precum și Hotărârea din 11 septembrie 2007, Comisia/Germania, C-318/05, EU:C:2007:495, punctul 69).

49 Nu este necesar ca această finanțare privată să fie asigurată, în principal, de elevi sau de părinții acestora, întrucât caracterul economic al unei activități nu presupune ca serviciul să fie plătit de beneficiarii acestuia (a se vedea prin analogie Hotărârea din 11 septembrie 2007, Schwarz și Gootjes-Schwarz, C-76/05, EU:C:2007:492, punctul 41, precum și Hotărârea din 11 septembrie 2007, Comisia/Germania, C-318/05, EU:C:2007:495, punctul 70).

50 Cu toate acestea, situația nu este aceeași în ceea ce privește cursurile organizate de anumite instituții care fac parte dintr-un sistem de învățământ public și care sunt finanțate în întregime sau în mare parte din fonduri publice. Astfel, prin stabilirea și prin menținerea unui astfel de sistem de învățământ public, finanțat în general de bugetul public, iar nu de elevi sau de părinții lor, statul nu intenționează să se angajeze în activități remunerate, ci își îndeplinește misiunea în domeniile social, cultural și educativ față de populație (a se vedea prin analogie Hotărârea din 11 septembrie 2007, Schwarz și Gootjes-Schwarz, C-76/05, EU:C:2007:492, punctul 39, precum și Hotărârea din 11 septembrie 2007, Comisia/Germania, C-318/05, EU:C:2007:495, punctul 68).

51 În acest context, nu este exclus ca aceeași instituție să poată desfășura mai multe activități, în același timp economice și neeconomice, cu condiția să țină o contabilitate separată în ceea ce privește diferitele finanțări primite, astfel încât să excludă orice risc de subvenționare „încrucișată” a activităților sale economice prin intermediul unor fonduri publice de care beneficiază în temeiul activităților sale neeconomice.

52 În speță, este cert că congregația desfășoară trei tipuri de activitate în cadrul școlii „La Inmaculada”, și anume activități strict religioase, un învățământ subvenționat de statul spaniol și un învățământ liber, fără sprijinul financiar al acestui stat membru. În plus, această entitate furnizează servicii complementare de restaurant și de transport elevilor săi.

53 Cu toate acestea, dat fiind că scutirea fiscală în discuție în litigiul principal privește transformarea și extinderea sălii de conferințe a școlii „La Inmaculada” și că congregația a subliniat, în ședința în fața Curții, că această sală este destinată numai activităților de învățământ pe care le propune, reiese că această scutire nu prezintă vreo legătură nici cu activitățile cu caracter strict religios ale entității respective, nici cu serviciile complementare menționate la punctul precedent.

54 În acest context, în vederea aplicării interdicției prevăzute la articolul 107 alineatul (1) TFUE în cazul scutirii menționate, revine instanței de trimitere sarcina de a stabili, în lumina indicațiilor care figurează la punctele 41-51 din prezenta hotărâre, dacă și, dacă este cazul, care dintre activitățile pedagogice desfășurate de congregație au sau nu au un caracter economic.

55 În această privință, în lumina precizărilor concordante aduse în ședința în fața Curții de congregație, de municipalitate și de guvernul spaniol, reiese că activitățile de învățământ subvenționate de statul spaniol se înscriu în cadrul sistemului de învățământ public primar și secundar al acestui stat membru, învățământul în cadrul școlii „La Inmaculada” fiind organizat în temeiul și în conformitate cu condițiile prevăzute într-o convenție încheiată între congregație și comunitatea autonomă Madrid și finanțat în totalitatea sa din bugetul public.

56 Dacă aceste informații se vor dovedi exacte, aspect a cărui verificare revine instanței de trimitere, activitățile de învățământ ale congregației subvenționate de statul spaniol nu ar putea fi calificate drept „economice”, conform jurisprudenței Curții menționate la punctele 41-50 din prezenta hotărâre.

57 În schimb, în lumina informațiilor furnizate, în ședința în fața Curții, de congregație, de municipalitate și de guvernul spaniol, activitățile de învățământ ale congregației nesubvenționate de statul spaniol, care fac parte din învățământul preșcolar, extrașcolar și postobligatoriu, par să întrunească toate criteriile prevăzute la punctele 44-49 din prezenta hotărâre pentru a fi calificate drept „activități economice”, aspect a cărui verificare revine însă instanței de trimitere.

58 Astfel, aceste activități nu ar fi finanțate de statul spaniol. Dimpotrivă, ar fi vorba despre activități organizate de congregația însăși și finanțate în esență prin intermediul participărilor financiare private la cheltuielile școlare, în special ale elevilor, precum și ale părinților lor.

59 Dacă instanța de trimitere ar considera, în urma acestei verificări, că activitățile de învățământ ale congregației nesubvenționate de statul spaniol constituie o „activitate economică”, i-ar reveni în plus sarcina de a verifica dacă sala de conferințe a școlii „La Inmaculada” este dedicată unei utilizări care corespunde exclusiv uneia sau celeilalte dintre aceste activități de învățământ sau unei utilizări mixte.

60 Astfel, dacă utilizarea sa ar fi rezervată exclusiv activităților de învățământ subvenționate de statul spaniol și care întrunesc toate criteriile prevăzute la punctul 50 din prezenta hotărâre, scutirea fiscală în discuție în litigiul principal nu ar putea să intre sub incidența interdicției prevăzute la articolul 107 alineatul (1) TFUE.

61 Dacă, în schimb, utilizarea acestei săli de conferințe ar fi dedicată numai activităților de învățământ asigurate de congregație fără subvenția statului spaniol și care întrunesc toate criteriile prevăzute la punctele 44-49 din prezenta hotărâre, scutirea în discuție în litigiul principal ar fi susceptibilă să intre sub incidența acestei interdicții.

62 În ipoteza unei utilizări mixte a acestei săli, scutirea fiscală în discuție în litigiul principal ar fi susceptibilă să intre sub incidența interdicției menționate în măsura în care sala menționată este destinată unor activități care îndeplinesc criteriile prevăzute la punctele 44-49 și 51 din prezenta hotărâre.

63 Din ansamblul considerațiilor care precedă rezultă că scutirea fiscală în discuție în litigiul principal nu este susceptibilă să intre sub incidența interdicției prevăzute la articolul 107 alineatul (1) TFUE decât dacă, pe de o parte, cel puțin o parte dintre activitățile de învățământ asigurate de congregație în cadrul școlii „La Inmaculada” este calificată drept „activitate economică”, în sensul jurisprudenței menționate la punctele 44-49 din prezenta hotărâre, și, pe de altă parte, dacă sala de conferințe a acestei școli este destinată, cel puțin în parte, unor asemenea activități economice.

64 Prin urmare, în condițiile în care instanța de trimitere ar considera, pe baza unei aprecieri în fapt, că sala de conferințe menționată este destinată unor activități desfășurate de congregație care trebuie să fie calificate drept „activități economice”, trebuie să se examineze în continuare dacă, într-o situație precum cea în discuție în litigiul principal, sunt îndeplinite cele patru condiții prevăzute la punctul 38 din prezenta hotărâre.

Cu privire la noțiunea „avantaj economic selectiv”

65 În ceea ce privește aspectul dacă scutirea fiscală în discuție în litigiul principal trebuie analizată în sensul că acordă un avantaj beneficiarului său, trebuie amintit că, potrivit unei jurisprudențe constante a Curții, sunt considerate ajutoare de stat intervențiile care, sub orice formă, pot favoriza direct sau indirect întreprinderi sau care trebuie să fie considerate un avantaj economic pe care întreprinderea beneficiară nu l-ar fi obținut în condiții de piață normale (Hotărârea din 9 octombrie 2014, Ministerio de Defensa și Navantia, C-522/13, EU:C:2014:2262, punctul 21).

66 Astfel, sunt considerate ajutoare, printre altele, intervențiile care, sub diverse forme, reduc sarcinile care grevează în mod normal bugetul unei întreprinderi și care, din acest motiv, fără să fie subvenții în sensul strict al termenului, au aceeași natură și efecte identice (Hotărârea din 19 martie 2013, Bouygues și Bouygues Télécom/Comisia și alții și Comisia/Franța și alții, C-399/10 P și C-401/10 P, EU:C:2013:175, punctul 101).

67 În speță, pe de o parte, reiese din decizia de trimitere că, în conformitate cu articolul 100 alineatul 1 și cu articolul 101 alineatul 1 din textul reformat al Legii de reglementare a finanțelor locale, orice întreprindere care efectuează lucrări precum cele în discuție în litigiul principal este supusă ICIO și că congregația a achitat taxa datorată în acest temei. Rezultă din aceasta, pe de altă parte, că scutirea fiscală în discuție în litigiul principal ar avea ca efect că taxa deja achitată de congregație i-ar fi rambursată.

68 În aceste împrejurări, este necesar să se considere că ICIO constituie un impozit datorat în mod normal de toți contribuabilii care efectuează lucrări de construcție sau de renovare vizate de acest impozit și că scutirea în discuție în litigiul principal ar avea ca efect reducerea sarcinilor care grevează bugetul congregației. În consecință, rezultă că o astfel de scutire fiscală ar conferi congregației un avantaj economic.

69 În plus, din Ordinul din 5 iunie 2001 rezultă că Sfântul Scaun, Conferința Episcopală, diocezele, parohiile și alte circumscripții teritoriale, congregațiile și ordinele religioase și institutele de viață consacrată, precum și provinciile și casele lor beneficiază de o scutire totală și permanentă de ICIO.

70 Prin urmare, rezultă că ordinul menționat nu constituie o măsură generală aplicabilă fără distincție tuturor operatorilor economici, ci o măsură *a priori* selectivă.

71 Cu toate acestea, din jurisprudența constantă a Curții reiese că noțiunea „ajutor de stat” nu are în vedere măsurile statale care introduc o diferențiere între întreprinderi și sunt, prin urmare, *a priori* selective, dacă această diferențiere rezultă din natura sau din economia sistemului din care acestea fac parte, aspect care trebuie demonstrat de statul membru în cauză (Hotărârea din 9 octombrie 2014, Ministerio de Defensa și Navantia, C-522/13, EU:C:2014:2262, punctul 42).

72 În speță, totuși, nu reiese din niciun element din dosarul prezentat Curții că scutirea fiscală prevăzută de Ordinul din 5 iunie 2001 ar rezulta în mod direct din principiile fondatoare sau directoare ale sistemului fiscal al Regatului Spaniei și că ea ar fi necesară funcționării, precum și eficacității acestui sistem.

73 Având în vedere ansamblul aprecierilor care precedă, trebuie să se considere că, în speță, condiția privind existența unui avantaj economic selectiv este susceptibilă să fie îndeplinită.

Cu privire la noțiunea „ajutor acordat de stat sau prin intermediul resurselor de stat”

74 Pentru ca avantajele să poată fi calificate drept ajutoare în sensul articolului 107 alineatul (1) TFUE, acestea trebuie, pe de o parte, să fie acordate direct sau indirect prin intermediul resurselor de stat și, pe de altă parte, să fie imputabile statului (Hotărârea din 19 decembrie 2013, Association Vent De Colère! și alții, C-262/12, EU:C:2013:851, punctul 16).

75 În ceea ce privește, în primul rând, condiția legată de imputabilitatea măsurii, este suficient să se constate că scutirea fiscală în discuție în litigiul principal rezultă în mod direct din Ordinul din 5 iunie 2001, adoptat de Ministerul Finanțelor al statului spaniol, și își are originea în Acordul din 3 ianuarie 1979, încheiat și pus în aplicare de statul membru menționat.

76 În ceea ce privește, în al doilea rând, condiția ca avantajul să fie acordat direct sau indirect prin intermediul resurselor de stat, nu se contestă că scutirea în discuție în litigiul principal, care conduce la eliminarea unei cheltuieli care ar trebui în mod normal să greveze bugetul congregației, are drept corolar o diminuare corespunzătoare a veniturilor municipalității.

77 În aceste condiții, reiese că condiția referitoare la o intervenție a statului prin intermediul resurselor sale este îndeplinită.

Cu privire la noțiunile de ajutoare care „afectează schimburile comerciale dintre statele membre” și care „denaturează sau amenință să denatureze concurența”

78 În ceea ce privește condițiile referitoare la incidența unui avantaj economic asupra schimburilor comerciale dintre statele membre și la denaturarea concurenței pe care acesta este susceptibil să o producă, trebuie amintit că, în vederea calificării unei măsuri naționale ca ajutor de stat, nu este necesar să se stabilească o incidență reală a ajutorului în cauză asupra schimburilor comerciale dintre statele membre și o denaturare efectivă a concurenței, ci doar să se examineze dacă ajutorul respectiv este susceptibil să afecteze aceste schimburi și să denatureze concurența (Hotărârea din 21 decembrie 2016, Vervloet și alții, C-76/15, EU:C:2016:975, punctul 102).

79 În special, atunci când un ajutor acordat de un stat membru consolidează poziția anumitor întreprinderi față de cea a altor întreprinderi concurente în cadrul schimburilor comerciale dintre statele membre, trebuie să se considere că acestea din urmă sunt influențate de ajutor. În această privință, nu este necesar ca întreprinderile beneficiare să participe ele însele la schimburile comerciale dintre statele membre. Astfel, atunci când un stat membru acordă un ajutor unor întreprinderi, activitatea internă poate fi menținută sau intensificată, cu consecința că șansele întreprinderilor stabilite în alte state membre de a intra pe piața acestui stat membru sunt în acest fel diminuate (Hotărârea din 21 decembrie 2016, Vervloet și alții, C-76/15, EU:C:2016:975, punctul 104).

80 Cât privește condiția privind denaturarea concurenței, trebuie subliniat că ajutoarele care au drept scop să degreveze o întreprindere de costurile pe care aceasta ar fi trebuit să le suporte în mod normal în cadrul administrării sale curente sau al activităților sale obișnuite denaturează în principiu condițiile privind concurența (Hotărârea din 26 octombrie 2016, Orange/Comisia, C-211/15 P, EU:C:2016:798, punctul 66).

81 În cauza principală, este posibil ca scutirea de ICIO de care ar putea beneficia congregația să aibă ca efect sporirea atractivității furnizării serviciilor sale de învățământ față de cea a serviciilor unor instituții care sunt de asemenea active pe aceeași piață.

82 Cu toate acestea, conform articolului 2 din Regulamentul (CE) nr. 1998/2006 al Comisiei din 15 decembrie 2006 privind aplicarea articolelor [107 și 108 TFUE] ajutoarelor *de minimis* (JO 2006, L 379, p. 5, Ediție specială, 08/vol. 5, p. 96), interpretat în lumina considerentului (8) al acestuia, se prezumă că ajutoarele care nu depășesc un plafon de 200 000 de euro pentru o perioadă de trei ani nu afectează schimburile comerciale dintre statele membre și nu denaturează sau amenință să denatureze concurența, astfel încât asemenea măsuri sunt excluse din noțiunea de ajutoare de stat (Hotărârea din 8 mai 2013, Libert și alții, C-197/11 și C-203/11, EU:C:2013:288, punctul 81).

83 În această privință, revine instanței de trimitere sarcina de a verifica dacă acest prag este atins în speță, având în vedere că nu pot fi luate în considerare, în scopul calculului prevăzut, decât avantajele de care congregația a beneficiat în temeiul eventualelor sale activități economice, activitățile neeconomice trebuind să fie excluse din acest calcul, în conformitate cu indicațiile furnizate la punctele 41-63 din prezenta hotărâre.

84 Revine, așadar, instanței de trimitere sarcina de a aprecia în fapt, în lumina elementelor de interpretare care precedă și pe baza tuturor împrejurărilor relevante din cauza cu care este sesizată, dacă schimburile comerciale dintre statele membre sunt susceptibile să fie afectate de scutirea în discuție în litigiul principal și dacă Regulamentul nr. 1998/2006 este aplicabil în această cauză.

85 În această privință, dacă această instanță ar avea îndoieli sau ar întâmpina dificultăți în ceea ce privește determinarea valorii ajutoarelor de care congregația a putut să beneficieze în temeiul eventualelor sale activități economice, poate solicita în acest scop, în afara colaborării altor organe ale statului membru vizat, ajutorul Comisiei, în conformitate cu principiul cooperării loiale, astfel cum rezultă în special din cuprinsul punctelor 77-96 din Comunicarea Comisiei privind aplicarea normelor referitoare la ajutoarele de stat de către instanțele naționale (JO 2009, C 85, p. 1) (a se vedea în acest sens Hotărârea din 13 februarie 2014, Mediaset, C-69/13, EU:C:2014:71, punctul 30).

Cu privire la noțiunile „ajutoare existente” și „ajutoare noi”, în sensul alineatelor (1) și, respectiv, (3) ale articolului 108 TFUE

86 Întrucât guvernul spaniol a arătat în cadrul observațiilor sale în fața Curții că, având în vedere împrejurarea potrivit căreia Acordul din 3 ianuarie 1979 a fost încheiat înainte de aderarea Regatului Spaniei la Uniunea Europeană, iar scutirea în discuție în litigiul principal își are temeiul în acest acord, această scutire constituie, în orice caz, un ajutor existent, trebuie amintit că, în cadrul sistemului de control al ajutoarelor de stat, instituit prin articolele 107 și 108 TFUE, procedura diferă după cum ajutoarele sunt existente sau noi. În timp ce ajutoarele existente pot, în conformitate cu articolul 108 alineatul (1) TFUE, să fie puse în aplicare în mod legal în măsura în care Comisia nu a constatat incompatibilitatea acestora, articolul 108 alineatul (3) TFUE prevede că proiectele care urmăresc să instituie ajutoare noi sau să modifice ajutoare existente trebuie să fie notificate în timp util Comisiei și nu pot fi puse în aplicare înainte ca procedura să conducă la o decizie finală (Hotărârea din 26 octombrie 2016, DEI și Comisia/Alouminion tis Ellados, C-590/14 P, EU:C:2016:797, punctul 45).

87 „Ajutor existent” înseamnă, fără a aduce atingere dispozițiilor actului de aderare a statului membru vizat, orice ajutor care a existat înainte de intrarea în vigoare a tratatului în acest stat membru, respectiv schemele de ajutor și ajutoarele individuale puse în aplicare anterior și care se aplică și ulterior intrării în vigoare menționate (a se vedea în acest sens Hotărârea din 18 iulie 2013, P, C-6/12, EU:C:2013:525, punctul 42).

88 În speță, deși, desigur, articolul IV alineatul 1 litera B) din Acordul din 3 ianuarie 1979, care prevede o scutire generală de impozite reale în favoarea Bisericii Catolice spaniole, este anterior aderării Regatului Spaniei la Uniune, nu este mai puțin adevărat că ICIO nu a fost introdus în ordinea juridică spaniolă decât după această aderare și că scutirea fiscală în discuție în litigiul principal a rezultat din Ordinul din 5 iunie 2001.

89 În aceste condiții, dacă instanța de trimitere ar constata existența unui ajutor de stat în beneficiul congregației, nu ar putea fi vorba decât despre un ajutor nou, în sensul articolului 108 alineatul (3) TFUE.

90 Având în vedere ansamblul considerațiilor care precedă, trebuie să se răspundă la întrebarea adresată că o scutire fiscală precum cea în discuție în litigiul principal, de care beneficiază o congregație care aparține Bisericii Catolice pentru lucrări realizate într-un imobil destinat desfășurării unor activități lipsite de o finalitate strict religioasă, este susceptibilă să intre sub incidența interdicției prevăzute la articolul 107 alineatul (1) TFUE dacă și în măsura în care aceste activități sunt economice, aspect a cărui verificare revine instanței de trimitere.

Cu privire la cheltuielile de judecată

91 Întrucât, în privința părților din litigiul principal, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Marea Cameră) declară:

O scutire fiscală precum cea în discuție în litigiul principal, de care beneficiază o congregație care aparține Bisericii Catolice pentru lucrări realizate într-un imobil destinat desfășurării unor activități lipsite de o finalitate strict religioasă, este susceptibilă să intre sub incidența interdicției prevăzute la articolul 107 alineatul (1) TFUE dacă și în măsura în care aceste activități sunt economice, aspect a cărui verificare revine instanței de trimitere.

Semnături